

خوانشی نقادانه از هجمه‌های اخیر به دولت

ناامیدی را به جامعه تزریق نکنیم

عملکرد دولت‌ها چگونه باید مورد نقد و ارزیابی قرار گیرد
که الزاماً به نفی و انکار ختم نشود؟

رضا اکبری نوری
استاد علوم سیاسی

«امید» و «اعتماد اجتماعی» به دولت را افزایش دهیم و در کارآمدسازی دولت‌ها در قبال دیگر نهاد‌های قدرت گام مؤثری برداریم.

با توجه به موارد فوق پرسش‌هایی که باید مورد توجه قرار گیرد و بر اساس آنها اقدامات دولت‌ها ارزیابی شود و مطالعات و پژوهش‌های دانشگاهی جدی پیرامون آن انجام شود چنین است؛

۱. عملکرد دولت‌ها چگونه باید مورد نقد و ارزیابی قرار گیرد که الزاماً به نفی و انکار ختم نشود؟

نخستین «نفی» به جای «نقد» از آسیب‌های جدی برخورد با دولت‌ها بوده است؛ به گونه‌ای که باعث شده تا نه بتوان بدرستی ضعف‌های دولت‌ها را مورد ارزیابی قرار داد و نه دستاوردها و ثمرات دولت را بدرستی برشمرد به گونه‌ای که باعث سرخوردگی از «دولت» به معنای کلان آن نشود و سوم اینکه بتوان برای دور ماندن از ضعف‌های گذشته، به برطرف کردن موانع فعالیت دولت‌ها همت گمارد.

۲. پرسش از ماهیت دولت و توانایی آن در انسجام بخشیدن به سیاست‌ها و برنامه‌ها در همکاری با دیگر قوا و در رقابت با دیگر گروه‌های قدرت

طبیعتاً هر دولتی برای اینکه بتواند برنامه‌ها و سیاست‌های مورد نظر را پیش برد لازم دارد تا میزان قابل توجهی از اختیارات را متناسب با مسئولیت‌ها در اختیار داشته باشد و همچنین ابزار و امکانات لازم را نیز برای اجرا داشته باشد. به نظر می‌رسد دولت‌ها از این ساخت نیاز به کار نظری جدی دارند تا «ماهیت دولت» به اندازه‌ای روشن شود که اگر نیاز به ماهیت جدیدی دارد زمینه نظری آن روشن و شفاف شود.

۳. مستندسازی دستاوردها و تجربیات و ایجاد زمینه لازم برای انتقال دانش و تجربه از یک دولت به دولت دیگر

به نظر می‌رسد ما از یک دولت به دولتی دیگر می‌رویم بدون اینکه بدانیم هر یک از دولت‌ها چه دستاوردی برای جامعه خویش داشته‌اند. در عمل به گونه‌ای شرایط انتقال از یک دولت به دولت دیگر فراهم می‌شود که گویی مردم ناامید و مستأصل از یک دولت به دولتی دیگر می‌روند و این رویکرد بیش از اینکه ناشی از یک امید به امیدی دیگر باشد انتقال از سرخوردگی به ابهامی دیگر است و آنچه در این مسیر بشدت آسیب می‌بیند «سرمایه اجتماعی» است.

۴. تحلیل و وااکاوی علل ناکامی‌ها

عبور از یک دولت به دولتی دیگر و صرفاً متهم ساختن یکدیگر به ناکارآمدی، بدون توجه به علل ناکامی‌ها گریه از مشکلات ما باز نخواهد کرد. این یک ضرورت است تا ناکامی‌ها در کنار دستاوردها با تحلیل‌های درست مورد واکاوی قرار گیرند و مردم و مدیران آتی جامعه در جریان آن قرار گیرند تا بتوان با دستپایی به فقهی مشترک، گامی مؤثر در راستای تحقق اهداف برداشت. بدون تحلیل و واکاوی ناکامی‌ها فقط از یک دولت به دولتی دیگر می‌رویم با همان زمینه‌هایی که پیش از این به ناکامی منجر شدند.

۵. رسانه‌ها و رسالت بازنمایی حقایق

بازنمایی همه موارد فوق در مجموع رسالتی است که بر دوش رسانه است. شاید لازم باشد رسانه نیز در تعریف

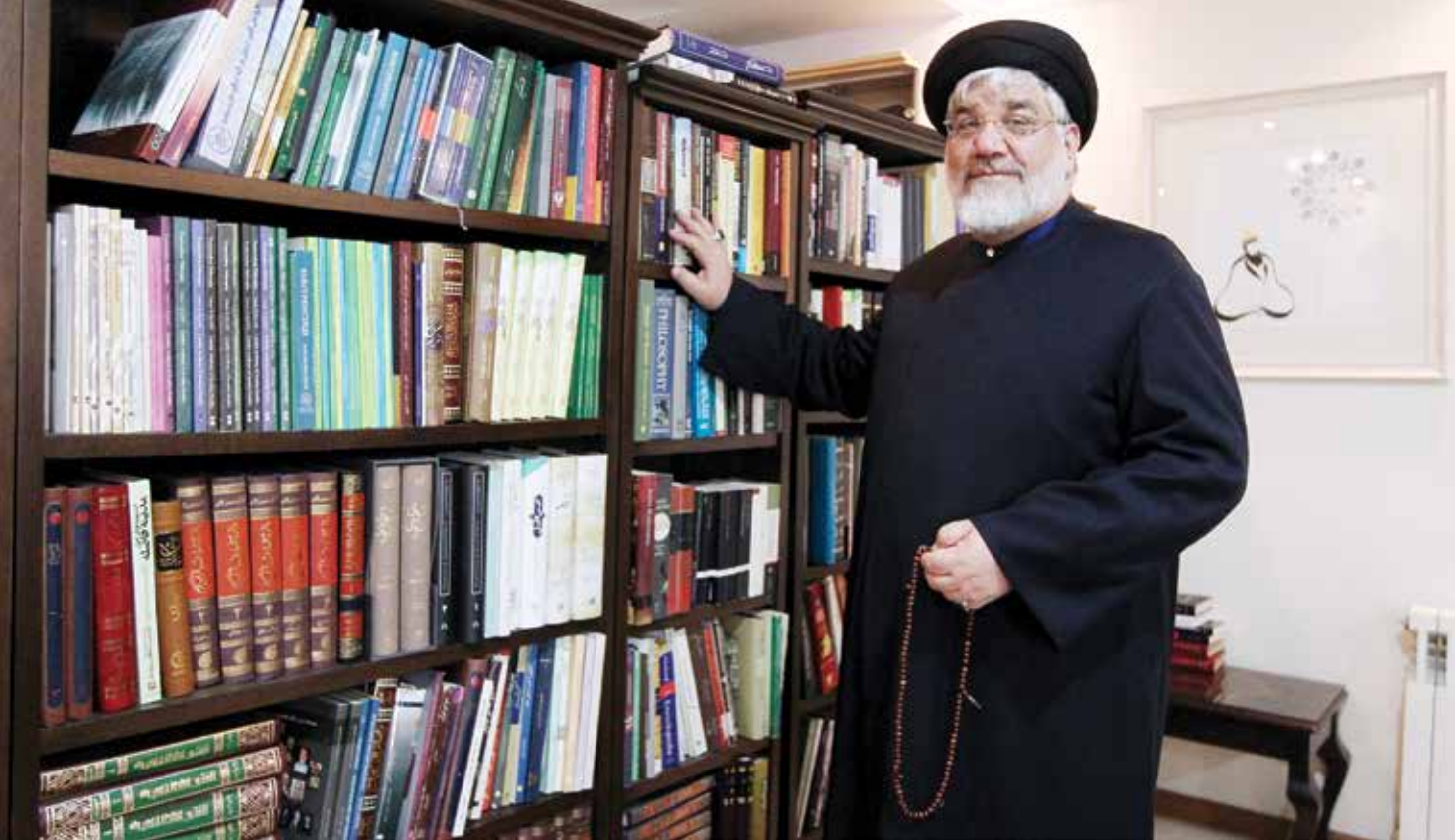

امیرحسام زاهدانی/ایران

نخستین «نفی» به جای «نقد» از آسیب‌های جدی برخورد با دولت‌ها بوده است؛ به گونه‌ای که باعث شده تا نه بتوان بدرستی ضعف‌های دولت‌ها را مورد ارزیابی قرار داد و نه دستاوردها و ثمرات دولت را بدرستی برشمرد. روندی که در خصوص دولت آغاز شده است و البته یک رویه تکراری و نخب‌نماست، دستاوردی برای مردم نخواهد داشت. یک به یک اجزای دولت را محاکمه کردن و به مردم وعده آینده‌ای مبهم دادن بدون اینکه به آنان بگوییم امروز تا کجا آمده‌ایم و ناکامی‌ها را چگونه باید با همگرایی جبران کنیم و ساختارها را چگونه باید اصلاح کنیم دامی است که تا امروز گرفتار آن بوده‌ایم. راهی نداریم تا با اتکا به گفتن‌های بخش که همانا «گفتن‌ان انتقادی» است راهی از میانه همه جدال‌ها به جدل‌های مشفقانه و منصفانه بازکنیم.

از خود نقادانه به بازتعریف بپردازد و نقش خویش را در بازنمایی حقایق تا دستپایی به جایگاه فاخر آگاهی‌بخشی مجدد کسب کند.

در یک جمع‌بندی باید اذعان کنم روندی که در خصوص دولت آغاز شده است و البته یک رویه تکراری و نخب‌نماست، بی‌توجه به پرسش‌ها و موارد فوق، دستاوردی برای مردم نخواهد داشت. یک به یک اجزای دولت را محاکمه کردن و به مردم وعده آینده‌ای مبهم دادن بدون اینکه به آنان بگوییم امروز تا کجا آمده‌ایم و ناکامی‌ها را چگونه باید با همگرایی جبران کنیم و ساختارها را چگونه باید اصلاح کنیم دامی است که تا امروز گرفتار آن بوده‌ایم. راهی نداریم تا با اتکا به گفتن‌های بخش که همانا «گفتن‌ان انتقادی» است راهی از میانه همه جدال‌ها به جدل‌های مشفقانه و منصفانه بازکنیم.

امیرحسام زاهدانی/ایران

گفت‌وگو با سید سلمان صفوی، رئیس آکادمی مطالعات ایرانی لندن

وقتی فساد، دموکراسی را نشانه می‌رود

مهسا رمضان
خبرنگار

کاملاً روشن و تعریف‌مورد اتفاق همگان ندارد، اما دارای چند مؤلفه اساسی است که بدون آنها محقق نمی‌شود؛ توزیع قدرت، مشارکت اجتماعی، گردش مسالمت‌آمیز قدرت و محدود بودن قدرت نهادها؛ مؤلفه‌های اساسی تحقق دموکراسی است.

در دوره پست دیجیتال، جامعه یک‌دست وجود ندارد، از این رو، برخورد با تنوع‌ها و اختلافات فکری، فرهنگی، تمدنی و... به دو شیوه صورت می‌پذیرد: «جنگ» که ایده‌پرداز آن ساموئل هانتینگتون بود و توسط جورج دبلیو بوش پسر به اجرا درآمد؛ و «گفت‌وگوی تمدن‌ها» که تئوری جهان‌عاری از خشونت و احترام به تکثر فرهنگی است. واقعیت این است که جهان ذاتاً دارای تکثر، تفاوت و تنوع است و بشر برای استمرار حیات سازنده اجتماعی با حفظ عقیده خود، راهی جز تحمل عقاید متفاوت ندارد.

«رواداری» به معنای تسلیم در مقابل عقیده متفاوت نیست، بلکه روشی صلح‌آمیز برای امکان زندگی افراد و ملت‌ها با عقاید متفاوت در کنار همدیگر است. گرچه مخالفان نظریه رواداری، آن را به «تسلیم» تفسیر می‌کنند، اما با توجه به ماهیت تنوع فرهنگی و تمدنی، اگر

گرفتن سیاست تنش‌زدایی در سیاست خارجی، منزوی شدن در عرصه جهانی؛ کشور را با خسارت‌های بسیار مواجه می‌کند. ۵. کمبود شمار بازرگانان و کارخانه‌داران از دیگر مشکلات اقتصادی است. بنیادهای مهم اقتصادی در اروپا و آمریکا چندین نسل استمرار دارند. در جوامع پیشرفته ارزش اضافی تولید صرف تحقیقات و توسعه کارخانه‌ها می‌شود و دولت مسئول تأمین هزینه‌های تحقیقاتی نیست. کارخانه‌داران و بخش خصوصی این هزینه‌ها را پرداخت می‌کنند.

■ **اشاره کردید مطبوعات و رسانه‌ها نباید فساد را برجسته کنند، زیرا به ناامیدی اجتماعی منجر می‌شود. اما برخی یکی از راه‌های مبارزه با فساد را افشاکاری توسط مطبوعات آزاد و مستقل در جهت ایجاد شفافیت می‌دانند. آیا شما منتقد این رأی و نظر هستید؟**

رسانه‌های مستقل، رکن چهارم دموکراسی هستند و فقدان آنها یکی از نشانه‌های ضعف دموکراسی در یک کشور است. رسانه نباید صدای دولت و حکومت باشد، بلکه باید «صدای واقعیت» باشد. رسانه‌های مستقل یکی از بهترین امکانات برای عملیاتی کردن امر به معروف و نهی از منکر در جامعه‌اند. مهم‌ترین

■ **رسانه‌های جناح راست غالباً با توجه به نقاط ضعف و مشکلات جناح مقابل سیاه‌نمایی می‌کنند در صورتی که همه اعم از اصلاح‌طلب، اصولگرا و محافظه‌کار سوار یک کشتی هستیم. تأکید و طرح مداوم ضعف‌های طرف مقابل، برای افرادی که در خارج از کشور شاهد این منازعه‌ها هستند؛ احساس ناکارآمدی هر دو جناح را نداعی می‌کند. هر روز یک جناح به افشاکاری طرف مقابل می‌پردازد. این روش موجب بروز خسارت‌های جدی در امنیت کشور می‌شود. سیاه‌نمایی رسانه‌های ارتباط جمعی با به چالش کشیدن امنیت ملی موجب ناامیدی می‌شود. با توجه به نکات مثبت و منفی باید راه حل‌های سازنده ارائه شود. تخریب جواب نمی‌دهد.**

مسأله این روزهای کشور، مسائل اقتصادی است، رسانه‌ها می‌توانند امر به معروف و نهی از منکر را به روش علمی مهندسی کنند. بنابراین رسانه‌های مستقل، نقش بسیار سازنده‌ای در کشف، برخورد و پیشگیری از فساد دارند.

اما گاهی چنین احساس می‌شود که رادیو و تلویزیون تا حدی جناحی برخورد می‌کنند، غالباً نگاه جریان مقابل را بخوبی انعکاس نمی‌دهند یا تنها بر نقاط ضعف تمرکز می‌کنند که در شأن یک رسانه ملی نیست. رسانه‌های دیگر به چند دسته تقسیم می‌شوند و اغلب وابسته به حزب و گروه خاصی هستند. رسانه‌های جناح راست غالباً با توجه به نقاط ضعف و مشکلات جناح مقابل سیاه‌نمایی می‌کنند در صورتی که همه اعم از اصلاح‌طلب، اصولگرا و محافظه‌کار سوار یک کشتی هستیم. تأکید و طرح مداوم ضعف‌های طرف مقابل، برای افرادی که در خارج از کشور شاهد این منازعه‌ها هستند؛ احساس ناکارآمدی هر دو جناح را تداعی می‌کند. هر روز یک جناح به افشاکاری طرف مقابل می‌پردازد. این روش موجب بروز خسارت‌های جدی در امنیت کشور می‌شود. سیاه‌نمایی رسانه‌های ارتباط جمعی با به چالش کشیدن امنیت ملی موجب ناامیدی می‌شود. با توجه به نکات مثبت و منفی باید راه‌حل‌های سازنده ارائه شود. تخریب جواب نمی‌دهد.

■ **یکی از موضوعات مطرح در بحث مبارزه با فساد؛ امکان وجود منتقدان و مخالفان در جامعه است تا خطاهای حاکمان و نابسامانی‌های جامعه را دائماً رصد و افشا کند. در کشور ما جریان**

جامعه‌ای خواهان روابط دموکراتیک به معنای واقعی باشد؛ چاره‌ای جز «مدارا» ندارد. به همین دلیل من این دورا هم ردیف و در کنار هم به کار برم.

■ **اشاره کردید فساد و انباشت ثروت با دموکراسی خواهی و رواداری در تعارض است، این روزها، اخبار مربوط به فسادهای مالی به تیرتیر یک مطبوعات و فضای رسانه‌ای ما بدل شده است، چرا؟ آیا ما باید بازخوانی مجددی از مؤلفه‌های دموکراسی خواهی مان داشته باشیم، اشکال کیجاست؟**

مشکلات اقتصادی را نباید صرفاً به مسأله فساد تنزل داد. فساد یکی از نشانه‌های نظام اقتصادی ناسالم است. متأسفانه فساد در جامعه واقعیتی غیرقابل انکار است، اما انتشار و افشای پیوسته اخبار فساد در مطبوعات و رسانه‌های ارتباط جمعی، پیامدی جز ناامیدی و ایجاد خطر در حوزه امنیت ملی نخواهد داشت. ریشه فساد، مدیریت اقتصادی غیرعلمی است. رویکردهای اقتصادی و مدیریت اقتصادی باید تغییر کنند. در این زمینه تئوری‌های مختلفی وجود دارد؛ از جمله؛

۱. کشور به سرویس خدمات اجتماعی قوی بر اساس تجربه موفق جهانی نظیر کشورها؛ حوزه اسکاندیناوی نیاز دارد. ۲. سامان‌دهی پرداخت مالیات؛ پرداخت داوطلبانه مالیات توسط طبقه پردرآمد و هزینه کردن آن به نحو صحیح؛ به تغییر زندگی طبقات فرودست کمک می‌کند. ۳. استقلال اقتصاد کشور از اقتصاد نفتی. اقتصاد کشور با گذشت ۴۰ سال، همچنان تک محصولی است. ۴. لزوم درپیش

■ **جناب دکتر صفوی، به اعتقاد شما، چه نسبتی بین دموکراسی و فساد وجود دارد؟ برخی از صاحب‌نظران معتقدند «وقتی الزامات دموکراسی واقعی رعایت نشود و دموکراسی نیم‌بند اجرا شود امکان فساد خیلی بیشتر از نظام‌های دیکتاتوری است.» آیا با این اظهار نظر موافقت می‌بازور به حقوق مساوی انسان‌ها، توزیع و گردش بودن قدرت و توزیع عادلانه ثروت از لوازم اساسی تحقق دموکراسی است. در جوامع کاپیتالیستی؛ شکاف عظیم طبقاتی با دموکراسی خواهی و رواداری (به معنای دین همه افراد جامعه) در تعارض است. شکاف طبقاتی از شاخصه‌های در محاق رفتن مدارا و دموکراسی است. یک جامعه دموکراتیک زمانی دچار شکاف طبقاتی می‌شود که توزیع ثروت به شکلی عادلانه صورت نگیرد. فساد و انباشت عظیم ثروت، با رواداری و دموکراسی خواهی در تعارض است، زیرا مدارا و دموکراسی خواهی مبتنی بر این اصل اساسی است که درد دیگران را درد خود بدانیم.**

واقعیت این است که اقتصاد زیربنای بسیاری از تحولات اجتماعی و سیاسی است و توسعه اقتصادی می‌تواند به توسعه دموکراسی منجر می‌شود؛ به تعبیری، توسعه اقتصادی رفیع شکاف طبقاتی، از مؤلفه‌های اساسی دموکراسی و مشارکت اجتماعی است و توسعه پایدار با کاهش شکاف طبقاتی تحقق می‌یابد.

■ **مدارا و رواداری، در ادبیات سیاسی، اغلب به معنای به رسمیت شناختن «دیگری» و دیدن همه افراد جامعه، به کار می‌رود. شما در بررسی نسبت فساد و دموکراسی، دموکراسی خواهی را توانمند در کنار رواداری و هم ردیف با آن به‌کار بردید، چرا؟ چه نسبتی بین «رواداری» و «دموکراسی خواهی» قائل هستید؟**

مدارا و رواداری؛ تحمل عقیده و رفتار متفاوت است. رواداری و مدارا در عمل، همزیستی مسالمت‌آمیز بین ادیان و نژادهای مختلف است که تنها به حوزه فردی محدود نمی‌شود و در حوزه روابط فرد با فرد، فرد با اجتماع، فرد با طبیعت و حیوانات و... نیز مطرح است. در خصوص نسبت مدارا و رواداری با دموکراسی خواهی باید گفت دموکراسی معنای